

УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ НАУК
ІСТОРИЧНА СЕКЦІЯ

КИЇВ
ТА ЙОГО ОКОЛИЦЯ
В ІСТОРІЇ І ПАМ'ЯТКАХ

ПІД РЕДАКЦІЮ ГОЛОВИ СЕКЦІЇ
АКАДЕМИКА
МИХАЙЛА ГРУШЕВСЬКОГО

МИХАЙЛО ГРУШЕВСЬКИЙ
MYKHAILO HRUSHEVSKY DIGITAL ARCHIVES

ДЕРЖАВНЕ ВИДАВНИЦТВО
УКРАЇНИ
1926

МИХАЙЛО ГРУШЕВСЬКИЙ

MYKHAILO HRUSHEVSKY DIGITAL ARCHIVES

Ш ВИДКЕ економічне відродження Радянської України, що стало помітне вже 1924 р., не вважаючи на слабенький врожай того року, а з другого боку—твердий курс на українізацію її публічного життя, взятий комуністичною партією, в дальшій своїй перехресненні мусіли в найближчій часі поставити на чергу потребу в культурних засобах: в українській літературі, не тільки популярній, але також і науковій і мистецькій, як необхідній підставі культурного зросту. Ся недалеко, і по всій попередній руїні, та довгим дореволюційним занедбанні й репресіях українського життя—неминучо гостра, до крайности пекуча потреба тоді-ж зарисовувалася цілком ясно не тільки в наукових українських кругах, але й перед керманічами українського видавничого осередку—Державним Видавництвом України. Конференція, відбута мною у вересні 1924 р. з президією Д. В. У., вияснила її повне спочуття організації планового наукового видавництва, розрахованого на ряд літ, щоб дати підставові наукові праці з сфери української історії, літератури, краєзнавства.

Видавничий план Історичної Секції на 1924/5 рр. мав служити початком її здійснення. Поруч видавання наукового двохмісячника українознавства «Україна», сюди були включені, напр., такі речі, як відновлення комплексу і дальше продовження моєї «Історії України-Руси» (що припинилася на р. 1650), дальше видання «Історії Української Літератури» (котрої за кордоном вийшли т. 1—3), видання корпусу народніх дум і історичних пісень (розпочате київською громадою в 1870-х рр. під редакцією Антоновича

VIII

і Драгоманова, але не доведене до кінця і відновлене Укр. Соціологічним Інститутом), продовження праць по примітивній культурі, розпочатих тим же Укр. Соц. Інститутом, видавання монографій по економічній історії України, літературно-історичних матеріалів, текстів старої української літератури і т. д.

Визначне місце в сім плані заняла також серія територіяльних або порайонних збірників, що мали бути підготовлені комісіями порайонного розроблення історії України, організованими Всеукр. Академією Наук літом 1924 року. Розглядаючися в плані української науки, зокрема—історичних дисциплін, по своїм повороті на Україну, я прийшов до переконання, що дуже активним засобом для розбудження дослідчої енергії і планової наукової роботи була-б організація дослідження можливо всебічної історії краю—економічної, культурної, соціальної, політичної—в певних історичних районах. Гасло можливо доцільної районізації сучасного життя, підняте революцією, прийняте її енергійно поведене в життя радянською владою, давало рїзгорідні імпульси такому дослідженню. Належало дати йому наукове обґрунтування—перетворити його в наукове діло. Засновані Академією на мою пропозицію чотири порайонні наукові комісії: Правобережної України, Лівобережної України, Західньої і Степової з Чорномор'ям,—мали стати науковими осередками: згромадити наоколо себе спеціалістів, що працювали над тими чи инними сторонами місцевого життя, звязатися з місцевими любителями історії, дати першим і другим наукові завдання для можливо планового розроблення найбільш інтересних проблем місцевої історії та снособити до сього діла новий науковий наросток—молодняк. За найкращий засіб для сього вважалося видавання наукових збірників з широкою програмою, присвячених певним районам. На прикладах певних наукових оброблень вони мали-б звертати увагу наукових робітників на проблеми місцевої історії: чи історії господарства і продукції, чи культури і мистецтва, чи політичного життя, давати взірці їх оброблення і заохочувати до участі в такій колективній роботі.

Президія Д. В. У. і його Київська філія поставилася з повним спочуттям до сього плану. Рішено було випускати

щороку два-три томи, щоб протягом яких трьох-чотирьох років обхопити такими науковими збірниками по змозі всю територію України і утворити таким чином нову, свіжу базу дослідчому рухові. На найближчий (1924/5) рік поставлено в плані збірник присвячений Київу та його околиці і другий—Чернігову з північним Лівобережжям; з початком 1925 р. мав вийти Київський збірник, на осінь Чернігівський; за ними збірник Полудневого Лівобережжя (Переяславщина—Полтавщина—Слобідщина), Правобережний, Західньо-Український і т. д. Робота закипіла; зимою 1924/5 р. був виготовлений Київський Збірник, підготовився Чернігівський, почалися заходи коло Лівобічно-Слобідського. Але тут почалися труднощі—на фінансовім ґрунті!

Здійснення видавничого плану, задуманого Д. В. У., вимагає спеціальних дотацій. Ніякий ринок, тим менше український—по всіх попередніх несприятливих умовах—не може сам своїми засобами підтримувати таку наукову продукцію: вона вимагає не тільки довготривалих, але таких безповоротних вкладів. Ясна річ, що Радянська Україна, чи цілий Радянський Союз, беручи за своє діло добудовання української народньої культури, розпочате поколіннями української інтелігенції, повинні дати на се спеціальні засоби, як на державне, політичне завдання. Се так і відчували відповідальні представники Української Рад. влади—але в здійсненню намічених планів вони зустрілися з принципом самоокупаємости книжної продукції, поставленим для цілого Союзу. Цілий рік пройшов у боротьбі сих принципів, і українська видавнича справа, а з нею разом весь наш видавничий план, начеркнений вище: почавши від «України» і кінчаючи порайонними збірниками, стоїть під знаком запитання. Випускаючи наш Київський Збірник з таким значним опізненням, через вище вказану кризу, ми не знаємо, чи зможемо ми випустити дальший збірник в скорому часі. Тому віддаючи його до рук всіх прихильників української науки і культури, як вияв найкращих бажань і найліпшої волі згаданих академічних організацій, з одного боку, і Державного Видавництва України з другого,¹

¹ На жаль, з деякими дефектами в плані і виконанні, які мусіли неминуче повстати через таку довгу проволоку у виданні сього тому.

ми гаряче просимо всіх, хто має яку-небудь змогу вплинути на корисне полагодження поставленого тепер питання, доложити всіх заходів, щоб не дати власти нашому видавничому планові в самих початках його успішного й надійного розвитку. Щоб українська книга здобула тверду базу—потрібний оборотний капітал через щорічні державні асигнування, а в тім і планове наукове видавництво було забезпечене твердо на ряд літ, так щоб могло виробляти свої програми, не боячись несподіваних перебоїв і криз.

М. Г.

З М І С Т

Акад. Михайло Грушевський	
Порайоне історичне дослідження України і обслідування	
Київського узла	1— 24
Акад. Павло Тутковський	
Передісторична природа Києва	25— 32
Олександр Андріяшев	
Нарис історії колонізації Київської землі до кінця XV віку	33— 79
Іполіт Моргиленський	
Київська Софія в світлі нових спостережень	81—108
Олександр Грушевський	
З київського ратушного господарства XVI віку	109—123
Фелір Ернст	
Київська архітектура XVII віку	125—165
Володимир Щербина	
Боротьба Києва за автономію	167—216
Данило Щербаківський	
Реліквії старого Київського самоврядування	217—264
Фелір Ернст	
До історії Києво-Печерської фортеці	265—274
Катерина Лазаревська	
Київські цехи в другій половині XVIII та на початку XIX віку	275—307
Данило Щербаківський	
Перший театральний будинок у Києві і його садиба	309—334
Володимир Щербина	
Спомиги у Києві про рід Іпсіланті	335—340
Виктор Юркевич	
До студій Максимовича з історії старого Києва	341—349
Сергій Шамрай	
Київський одноденний перепис 2-го березня 1874 року	351—384
Іван Щітківський	
«Исторический путь» у Києві	385—392
Осиц Гермайзе	
З революційної минувшини Києва (конференція українського студентства в Києві в 1911 р.)	393—429
Боровський Микола	
Національно-соціально-нерегруповання населення м. Києва в пореволюційний період (1917—1923)	431—475

S O M M A I R E

M. Hrushevsky , membre de l'Académie. L'exploration régionale de l'histoire de l'Ukraine et de la région de Kiev en particulier	1— 24
P. Toutkovsky , membre de l'Académie. Les environs de Kiev à l'époque préhistorique	25— 32
A. Andriachev Esquisse de l'histoire de la colonisation du pays de Kiev jusqu'à la fin du XV s.	33— 79
H. Morhylievsky La st. Sophie de Kiev. Recherches nouvelles	81—108
A. Hrushevsky L'économie municipale de Kiev au XVI s	109—123
Th. Ernst L'architecture de Kiev au XVII s.	125—165
W. Chtcherbyna La lutte pour l'autonomie de Kiev	167—216
D. Chtcherbakivsky Les restes de l'ancien Hôtel de Ville de Kiev	217—264
Th. Ernst Notes pour l'histoire de la forteresse de Kiev Petchersk	265—274
C. Lazarevsky Les corporations de Kiev à la fin du XVIII et au commencement du XIX s.	275—307
D. Chtcherbukivsky Le premier théâtre de Kiev et son emplacement	309—334
W. Chtcherbyna Quelques souvenirs de la famille Ypsilanti à Kiev	335—340
V. Jourkevitch Les études de Maksymovytsch pour l'histoire de l'ancien Kiev	341—349
S. Chamrai Le recensement de Kiev du 2 mars 1874	351—384
J. Chtchitkivsky «La voie historique» à Kiev	385—392
J. Hermaise Une page du passé révolutionnaire de Kiev (la conférence des étudiants à Kiev en 1911.)	393—429
N. Borovsky Le changement opéré dans le groupement national et social de la population de Kiev dans la période après la révolution (1917—1925)	431—475